

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 12/2006 vp

Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2005

Perustuslakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 6 päivänä huhtikuuta 2006 lähettäessään hallituksen toimenpidekertomuksen vuodelta 2005 (K 4/2006 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi perustuslakivaliokuntaan samalla määrännyt, että pysyvien erikoisvaliokuntien on annettava asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina:

- hallitusneuvos Kirsi Seppälä, valtiovarainministeriö
- johtaja Rauno Anttila, suunnittelupäällikkö Kirsi Kangaspunta ja opetusneuvos Jussi Pihkala, opetusministeriö
- ohjelmajohtaja Markus Sovala, kauppa- ja teollisuusministeriö
- apulaisosastopäällikkö Tuulikki Haikarainen ja hallitussihteeri Maritta Hirvi, sosiaali- ja terveysministeriö
- hallitusneuvos Raili Hartikka, työministeriö
- opetusneuvos Matti Kimari ja ylijohdaja Timo Lähdesmäki, Opetushallitus
- sivistystoimentarkastaja Kari Stendahl, Etelä-Suomen lääninhallitus
- lehtori Juha Turpeinen, Kajaanin opettajakoulutusyksikkö
- lääninsivistysneuvos Helena Alhosaari, Lapin lääninhallitus
- vararehtori, liikunnanopettaja Arto Mäkipelto, Kurikan Yhteiskoulu

- projektipäällikkö Virpi Utriainen ja erityisasiantuntija Johan Hahkala, Suomen Kuntaliitto
- rehtori Jorma Niemelä, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry
- hallituksen jäsen Elena Näsänen, Forum Artis ry
- säveltäjä Riikka Talvitie, Suomen Säveltäjät ry
- taidemaalari Kari Jylhä.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet:

- Etelä-Karjalan liitto
- Etelä-Pohjanmaan liitto
- Etelä-Savon maakuntaliitto
- Hämeen liitto
- Itä-Suomen maakunnat
- Itä-Uudenmaan liitto
- Kainuun maakunta -kuntayhtymä
- Keski-Pohjanmaan liitto
- Keski-Suomen liitto
- Kymenlaakson liitto
- Lapin liitto
- Pirkanmaan liitto
- Pohjanmaan liitto
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
- Pohjois-Pohjanmaan liitto
- Päijät-Hämeen liitto
- Satakuntaliitto
- Uudenmaan liitto
- Varsinais-Suomen liitto
- Akava ry
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- Toimihenkilökeskusjärjestö STTK

— Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry — Suomen Yrittäjät

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Sivistysvaliokunta käsittelee tässä lausunnossa koulutuksen mitoitusta, yrittäjäyyskasvatusta ja taiteilijoiden sosiaaliturvaa, verotusta ja työllisyyttä selvittäneen työryhmän (TAISTO II) esittämien ehdotusten toteutumista.

Koulutustarpeen ennakointi ja koulutuksen mitoitus

Koulutus- ja osaamistarpeiden ennakoinnilla pyritään tuottamaan tietoa siitä, millaista osaamista työelämä tulevaisuudessa tarvitsee ja miten tähän tarpeeseen voidaan koulutuksen avulla vastata. Tavoitteena on, että työmarkkinoilla olisi saatavilla riittävästi oikeanlaista osaamista. Koulutustarpeiden määrällistä ennakointia kehitetään laajana yhteistyönä viranomaisten, alueellisten organisaatioiden ja koulutuksen järjestäjien kesken. Valtioneuvoston ennakointiverkosto muun muassa koordinoi ennakointia ja kehittää ennakointitaitoja sekä parantaa eri toimijoiden välistä yhteistyötä.

Valtioneuvosto hyväksyi 4.12.2003 koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman vuosille 2003—2008 ja päätti siinä yhteydessä vuoden 2008 koulutustarjonnan tavoitteista sektoreittain ja koulutusaloittain sekä kieliryhmittäin. Samalla valtioneuvosto päätti, että asetettuja koulutustarjonnan tavoitteita arvioidaan vuosien 2004—2005 yhteiskunta-, talous- ja työvoimakehityksen perusteella ja tavoitteita tarkistetaan tarvittaessa kehittämissuunnitelmaa muuttamalla. Tässä keskeisenä lähtökohtana oli työministeriön asettaman Työvoima 2025 -projektin väliarviointi. Tehtyjen uusien laskelmien mukaan laskennallinen aloittajatarve on aikaisempaa pienempi erityisesti luonnonvara-alan ja tekniikan sekä liikenteen ammatillisessa peruskoulutuksessa ja aikaisempaa suurempi erityisesti hallinnon ja kaupan yliopistokoulutuksessa,

sa, sosiaali- ja terveystieteiden peruskoulutuksessa ja kaikilla sektoreilla humanistisella ja opetusalailla. Tarkastelussa kuitenkin arvioitiin, että viime vuosien työvoimakehityksen ennustettavuuteen pitkällä aikavälillä sisältyy monia epävarmuustekijöitä, joita olisi tarpeen huolellisemmin selvittää valmisteltaessa koulutustarjonnan tavoitteita vuodelle 2012. Tällaisia ovat muun muassa julkisen sektorin tuottavuustavoitteet ja niihin liittyvät henkilöstövaikutukset sekä valmisteilla oleva kunta- ja palvelurakenteen uudistus. Arvioinnin johtopäätöksenä oli, ettei sen perusteella ole aihetta kehittämissuunnitelmassa asetettujen vuoden 2008 aloittajatavoitteiden muuttamiseen.

Koulutus ja osaaminen ovat oleellisia tekijöitä tuottavuuden ja talouden kehityksessä ja siten koko yhteiskunnan kyvyssä tuottaa hyvinvoinnin edellytykset. Kilpailukyvyyn ylläpitäminen, kansainvälistyminen, vapaa-ajan lisääntyminen ja erityisesti väestön ikääntyminen ovat koulutustarpeisiin merkittävästi vaikuttavia tekijöitä, ja niiden vaikutuksia tulee arvioida koulutustarpeiden kannalta. Koulutuksen tulee antaa opiskelijoille ns. substanssitietojen ja taitojen lisäksi valmiuksia vieraiden kielten ja kulttuurien ymmärtämiseen ja monimutkaistuvien kokonaisuuksien sekä vuorovaikutustilanteiden hallitsemiseen. Kansainvälisillä koulutusohjelmilla puolestaan tuetaan myös ulkomaisen työvoiman hankintaa Suomeen.

Valiokunta pyysi koulutuksen mitoitusta käsitellessään lausunnot kaikilta maakuntien liitoilta. Selkeää on, että maakuntien kilpailukyvyn perusta on vahvassa osaamisessa. Vaikeaksi koulutustarpeen ennakoinnin ja mitoituksen tekee se, että Suomen väestö- ja työpaikkarakenteiden ja niiden kehityksen vuoksi tarpeet eri maakunnissa ovat hyvinkin erilaisia. Lausunnoissa nähtiin muun muassa, että opetusministeriön kaavailut aloituspaikkojen siirtämiseksi

painotetusti väestökato- ja maahanmuuttoaikoihin niiden koulutustarjontaa monipuolistamaan johtavat kasvumaakuntien kohdalla kestävämpään tilanteeseen. Aloituspaiikkojen vaje etenkin ammatillisessa koulutuksessa pahenisi entisestään ja yhä useampi nuori jättäytyisi kokonaan vaille koulutusta. Toisaalta niin sanotuissa väestökato- ja maahanmuuttoaikoina on välttämätöntä järjestää tiettyjen alojen koulutusta, jotta näiden alojen työvoiman saanti voidaan turvata. Esimerkiksi opettajan- ja muun koulutusta on välttämätöntä järjestää näillä alueilla, jotta opettajien rekrytointi ylipäänsä onnistuu.

Valiokunta yhtyy joissain lausunnoissa esitettyyn siitä, että koulutuksen mitoituksessa korostuu jatkossa alueellisten tarkastelujen merkitys. Kasvava vaihtuvuus työelämässä ja merkittävät rakenteelliset muutokset kohdentavat ennakoitua ja koulutuksen määrällisen mitoituksen entistä vahvemmin alueille. Koulutustarjonnan osuvuus on selkeä alueellinen kilpailukykytekijä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan yhteistyö eri osapuolten kesken koulutustarpeen kartoittamiseksi onnistuu joillain alueilla hyvin. Yleiseksi käsitykseksi kuitenkin valiokunnalle asiantuntijakuulemisesta jäi, että yhteistyötä pitää vielä kaiken kaikkiaan lisätä, tiivistää ja syventää. Maakunnan ja aluetalouden kehityksen kannalta eri tahojen vuoropuhelussa eivät riittävän syvästi ole tulleet huomioiduiksi maakuntien erilaiset kasvukehitykset, toimialarakenteet ja niiden muutokset tai maakunnalliset tavoiteasetannat. Opetusministeriön ja valtakunnallisen päätöksenteon tehtävänä puolestaan on yhteensovittaa ikärakenteesta ja valtakunnallisista tekijöistä johtuvat koulutustarpeet ja niiden mitoitus. Koulutustarjonnan määrällisen mitoituksen tulisi olla myös joustavaa niin, että voitaisiin turvata koulutusmahdollisuudet muuttuvissa tilanteissa. Nykyisessä, varsin hajanaisessa koulutuksen ylläpitäjätverkossa muutosten aikaansaaminen on kovin hankalaa. Kyseessä ei saa olla yksittäisen koulutuksenjärjestäjän oma edunvalvonta, vaan ennakoinnissa on välttämätöntä tarkastella koko alueen kehittämistä kaik-

kien tahojen, kuten koulutusosaajien, työelämän edustajien ja julkisen sektorin yhteistyönä.

Valiokunnan huomiota on kiinnitetty myös siihen, että nuorten toisen asteen koulutuksen mitoituksessa tulisi ottaa huomioon sekä ammatillinen että lukiokoulutus. Etenkin koulutuspalvelujen monipuolisuuden turvaamiseksi yhteistyömahdollisuuksia tulee edelleenkin tehostaa ja lisätä. Merkittävää tässäkin on alueen koulutustarpeet. Näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen osuutta tulee nostaa, ja oppisopimuskoulutus on myös nuorisasteella osalle nuoria sopivaa koulutusta. Vaikka tietyillä alueilla nuorisasteen koulutustarve vähenee, niin aikuiskoulutustarve kasvaa työelämän uudelleen- ja täydennyskoulutustarpeiden vuoksi.

Valiokunnalle on myös esitetty, että yliopistokoulutuksen mitoituksen perusteena ei tulisi tarkastella aloittajamääriä suhteutettuna niin sanottuun korkeakoulutusalueen omaan nuorisoluokkaan. Nykyinen opetusministeriön tapa tarkastella yliopistojen aloituspaiikkoja korkeakoulutusalueisiin suhteutettuna saattaa antaa väärin kuvan koulutustarjonnasta ja alueen nuorten mahdollisuudesta päästä yliopistokoulutukseen, sillä koulutustarjonta ja hakeutuminen ovat valtakunnallisia.

Valiokunnalle on myös esitetty, että koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan 2007—2012 tulisi ottaa mukaan maakunnalliset koulutuksen sektori- ja koulutusala-kohtaiset aloittajapaikkatavoitteet. Alueellisten tavoitteiden mukaanottoa pidetään perusteltuna muun muassa siksi, että näin oppilaitokset voivat tehokkaammin suunnitella koulutustaan ja aloittajataavoitteet ovat oppilasmäärien perusteella toimintaansa suunnitteleville oppilaitoksille tehokas signaali koulutuksen suuntaamiseksi.

Yrittäjyyskasvatus

Hallitusohjelman mukaan yrittäjyyttä edistetään koulutuksen eri asteilla, yrittäjyyden houkuttelevuutta uravaihtoehtona lisätään, pk-yritysten tarpeet otetaan huomioon koulutuspolitiikan hankkeissa, yrittäjyyskoulutuksessa ja neuvonnassa kiinnitetään erityistä huomiota ensimmäisiä työntekijöitä palkkaavien yrittäjien tukemi-

seen ja yrittäjien oppisopimuskoulutusmahdollisuuksia parannetaan. Yrittäjyyden politiikkaohjelma koostuu viidestä osa-alueesta. Ne ovat yrittäjyyskasvatus ja yritysneuvonta, yritysten perustaminen, kasvu ja kansainvälistyminen, yritystoimintaan vaikuttavat verot ja maksut, alueiden yrittäjyys sekä yrittäjiä koskevat säädökset ja markkinoiden toiminta.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2003—2008 mukaan hyvinvointiyhteiskunnan palvelutason säilyttäminen edellyttää uutta yrittäjyyttä. Koko koulutusjärjestelmän läpäisevä yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyydelle myönteinen asenne luovat pohjaa yrittäjyydelle. Yrittäjyyttä tuetaan vahvistamalla koulutuksen ja työelämän vuorovaikutusta, parantamalla opettajien ja opinto-ohjaajien tietoja yrittäjyydestä sekä kehittämällä opetussisältöjä ja -menetelmiä kaikissa koulutuksissa.

Opetusministeriön tavoitteena on valtakunnallisesti ja alueellisesti myönteisen yrittäjyyskulttuurin ja asenneilmapiirin kehittäminen, sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden edistäminen sekä toimivien yrittäjien ja heidän yritystensä kehittäminen ja sukupolvenvaihdosten tukeminen.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on tullut selkeästi esille, että kouluissa yrittäjyys ja yrittäjyyskasvatus ymmärretään yleisesti vielä niin sanottuna ulkoisena yrittäjyytenä eikä sitä koeta laajemmin aktiivisena toimintatapana koulutuksessa tai omien vahvuuksien löytämisenä ja hyödyntämisenä, mikä vastaisi tiiviimmin tulevaisuuden työpaikkojen työntekijänä sekä mahdollisesti yrittäjänä toimimisen haasteisiin eli kehittäisi sisäistä yrittäjyyttä.

Yrittäjyyskasvatusta voidaan toteuttaa jo päivähoidosta alkaen muun muassa omatoimisuutta ja vastuunottamista sekä itseohjautuvuutta korostaen. Tämä liittyy kaikkeen koulutukseen esija perusopetuksesta ammattikorkeakouluun ja yliopistoon saakka. Tärkeää on yrittäjyyskasvatuksen opintojen sisältyminen opettajien peruskoulutukseen sekä opettajien jatkuva täydennyskoulutus ja tietojen ajantasaistaminen.

Suomen Kuntaliitto on koordinoanut kansallista Yrittäjyys ja kunnat -yrittäjyyskasvatushanketta (2000—2006), joka päättyi kuluvan

vuoden lopussa. Hankkeen aikana on kehitetty ja vahvistettu eri tavoin muun muassa opetussuunnitelmien perusteiden yrittäjyysaihekokonaisuutta osana koulutyön arkea, kouluyritysyhteistyön kehittämistä sekä yrittäjyys-käsitteen avaamista ja sitä tukevien toimintatapojen konkretisoimista koulutuksessa. Juuri valmistuneessa hankkeen arvioinnissa (kesäkuu 2006) kansallisen tason yrittäjyyttä tukevia toimenpiteitä arvioitiin yleisesti ottaen melko hyväksi. Opetussuunnitelmien perusteiden uudistus, yrittäjyyskasvatuksen täydennyskoulutus, materiaalit sekä erilaiset hankkeet ja projektit tukevat parhaimmillaan melko hyvin opettajien työtä. Yrittäjyyden politiikkaohjelman merkitystä käytännön työhön arvioitiin kohtalaiseksi. Kansallisen tason keskustelun lisääntyminen yrittäjyydestä sekä yleisen ilmapiirin muutos ovat edistäneet keskustelua myös koulutuksen kentässä.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että kyselyn mukaan opettajan työ on laajentunut opilasta kannustavaan ja itsenäisen työn tekemisen suuntaan, mikä on johtanut kasvavaan kiinnostukseen ja asenteiden muutokseen yrittäjyyttä kohtaan. Kyselyn mukaan kunnan johdon asennetta arvioitiin edelleen jonkin verran kielteisenä, mikä on haasteena jatkossa.

Valiokunta pitää tärkeänä vahvistaa opetus-alalla työskentelevien työ- ja elinkeinoelämän tuntemusta jatkossa yhä vahvemmin. Tämä edellyttää, että päättäjät ja muut vaikuttajat niin paikallisella kuin kansallisella tasolla tukevat yrittäjyyden edistämistä ruohonjuuritasolla tehtävässä työssä. Tässä koulutuksen ja elinkeinoelämän välisen yhteistyön tiivistäminen ja verkostoituminen nousevat keskeiseen asemaan. Yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyysoppiminen tulee ymmärtää laajempaan kokonaisuuteen ja osana koulutuksen arkea sekä toimintatapana, joka tukee yhteiskunnan tulevaisuuden haasteisiin vastaamista.

Taiteilijoiden sosiaaliturvaa, verotusta ja työllisyyttä selvittäneen työryhmän (TAISTO II) esittämien ehdotusten toteutuminen

Taiteilijoiden sosiaalista ja taloudellista asemaa on viimeisten 10 vuoden aikana selvittänyt kol-

me työryhmää. Nämä ns. TAISTO-toimikunnat ovat selvittäneet ja tehneet lukuisia ehdotuksia, jotka liittyvät taiteilijoiden sosiaalisen ja taloudellisen aseman parantamiseen ja muun muassa sosiaaliturvaan ja verotukseen liittyvien kysymysten ratkaisemiseen. Ehdotuksia on yleisesti pidetty hyvinä, mutta pääasiassa rahoituksen niukkuuden vuoksi ehdotukset eivät ole tyydyttävästi edenneet. Valmisteluja on hankaloittanut valiokunnan saaman tiedon mukaan myös se, että monen ehdotuksen osalta tarvitaan hallinnonalojen välistä yhteistyötä. Osa ehdotuksista on sellaisia, joiden suhteen ei hallinnonalojen välillä löytynyt yhteisymmärrystä esimerkiksi vastuutahosta tai rahoittajasta.

TAISTO II -toimikunta pyrki löytämään ratkaisumalleja, jotka olisivat yhteisiä useille taiteenaloille. Sen vuoksi ehdotukset koskivat pääasiassa viranomaiskäytäntöihin liittyvää ohjeistusta sekä lainsäädännön tai sen soveltamisen muutoksia. Korostuneesti nousivat esille taiteilijoiden työllisyyskysymykset, yrittäjyyteen liittyvät kysymykset sekä eläke- ja työttömyysturva. Yksi keskeinen asia TAISTO II -toimikunnan työssä oli apurahan ja sosiaaliturvan suhde. Tämän johdosta sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2003 apurahalla työskentelevien sosiaaliturvaa selvittävän työryhmän. Asia on vihdoin edennyt niin, että valiokunnan saaman selvityksen mukaan hallituksen esitys annetaan eduskunnalle siten, että lainsäädäntö voisi tulla voimaan vuoden 2007 alusta.

Valiokunta kiirehtii toimenpiteitä taiteilijoiden työoikeudellisen aseman selkeyttämiseksi sekä työllistymisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa parantaviksi toimenpiteiksi niin, että ratkaisuil-

la voidaan luoda taiteilijoille tasavertainen asema muihin ammattiryhmiin verrattuna ja niin, että eri taiteentekijöiden työn erityispiirteet huomioidaan. Apurahan saajien eläketurvaa koskeviin ehdotuksiin valiokunta ottaa yksityiskohtaisesti kantaa syysistuntokaudella 2006 asianomaisen hallituksen esityksen käsittelyn yhteydessä.

Eduskunnan lausumat

Saamansa selvityksen perusteella valiokunta katsoo, että seuraavien lausumien johdosta suoritettavat, kertomuksessa selostetut toimenpiteet ovat riittäviä tai lausumat muutoin ovat käyneet tarpeettomiksi:

— *Tutkintojen tunnustaminen*, HE 248/1996 vp (s. 168)

— *Vaikeasti kehitysvammaisten opetus*, HE 159/1996 vp, 2. lausuma (s. 181)

— *Uusi koululainsäädäntö*, HE 86/1997 vp, 2., 4., 5. ja 7. lausuma, (s. 181—182)

— *Kunta- ja koulutason arviointityön tehostaminen, Koulutuksen arviointineuvosto, ruotsinkielinen toiminta*, HE 135/2002 vp, 2. lausuma, (s. 190)

— *Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta*, HE 57/2003 vp, (s. 193)

— *Yliopistolain uudistaminen*, HE 10/2004 vp, kaikki lausumat, (s. 194)

— *Koulumatkatuki*, HE 97/2004 vp, (s. 195).

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta esittää,

että perustuslakivaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

SiVL 12/2006 vp — K 4/2006 vp

Helsingissä 15 päivänä kesäkuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Kaarina Dromberg /kok	Pehr Löf /r (osittain)
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Kirsi Ojansuu /vihr
	Hanna-Leena Hemming /kok (osittain)	Seppo Särkiniemi /kesk
	Sinikka Hurskainen /sd	Ilkka Taipale /sd
	Tuomo Hänninen /kesk (osittain)	Marja Tiura /kok
	Tatja Karvonen /kesk	Jutta Urpilainen /sd
	Rauno Kettunen /kesk	Raija Vahasalo /kok (osittain)
	Minna Lintonen /sd (osittain)	Unto Valpas /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.